

Arkivet på Statens pædagogiske forsøgscenter

Dokumentation og beskrivelse.

Ungdomsbyens historie, udvikling og virke.

Forsøgs- og udviklingsarbejde på Forsøgscentret 1958-1990.

Af Jørgen Egedal Poulsen

Nogle måneder før min afgang som rektor for Statens pædagogiske Forsøgscenter, modtog jeg efteråret 1989 en skrivelse fra Undervisningsministeriet, hvori Folkeskoleinspektoratet udtrykte »sin interesse for, at Centrets historiske udvikling blev kortlagt og beskrevet inden for en overskuelig tid«.

Som leder på institutionen de første 27 år har jeg i nært samarbejde med Undervisningsministeriet, med diverse udvalg og med mange dygtige og initiativrige lærere på Forsøgscentret, deltaget i de første overvejelser, samt den efterfølgende udbygning og planlægning af det forsøgs- og udviklingsarbejde, der har fundet sted på denne institution. At sikre en kvalificeret arkivering, der kunne belyse Forsøgscentrets virke igennem en årrække, var derfor et forslag, som jeg følte mig forpligtet over for, og som jeg gerne ville søge at løse forsvarligt efter min fratræden som rektor, januar 1990.

Ordning og opdeling af arkivet skete i samarbejde med professor Vagn Skovgård-Petersen, Skolehistorisk Institut på Danmarks Lærerhøjskole, forskningsbibliotekar Christian Glenstrup, Danmarks pædagogiske Bibliotek samt overarkivar Sigurd Rambusch, Rigsarkivet. De virkede som styringsgruppe og var rådgivende vedrørende arkivets opbygning og indretning.

Fra Ungdomsby til Statsforsøgscenter,

Den første opgave måtte naturligt blive at ordne alle arkivmaterialer, der omfattede tidsrummet fra Ungdomsbyens tilblivelse 1958 til min afgang 1990.

Arkivalier, der dokumenterede ideen bag initiativet til Ungdomshylen og den efterfølgende udbygning de første 5 år, beroede hos Ungdomsbyens skaber, stadsarkitekt Børge Lorentzen, Rødovre. Denne del af arkivet krævede en særskilt gennemgang og bearbejdelse.

Det var i 1958, at Børge Lorentzen, fostrede sine utraditionelle ideer og tog initiativer til en Ungdommens By, der skulle fungere med mange aktiviteter, dels som færdselsby og dels som samfundsorienterende center for børn og unge. Udvikling af planerne, herunder sikring af den fremtidige drift, skete på Børge Lorentzens eget

Ungdomsbyen 1960. Ideer og forventninger. 25 år senere har ca. 400.000 9.-10. klasseelever og 10-15.000 ledsagende lærere deltager i kurser og fortsat udviklingsarbejdet, der har været landsdækkende.

initiativ og medførte et nært samarbejde med repræsentanter for store erhvervs- og samfundsinstitutioner og landsdækkende organisationer.

1961 besluttede Undervisningsministeriet med daværende statskonsulent K. Helveg Petersen som drivende kraft at etablere et statsforsøgscenter i tilknytning til Ungdomsbyen, der var under fortsat opbygning. Undervisningsminister Jørgen Jørgensen nedsatte et arbejdsudvalg, der udformede de overordnede formål for det kommende Forsøgscenters virke.

Forsøgscentret skulle udover Ungdomsbyen, der fortsat skulle arbejde som en samfundsorienterende afdeling i det kommende forsøgscenter, bestå af en skole, som skulle arbejde intensivt med at udvikle folkeskolens undervisning på de ældste klassetrin.

Forsøgscentret virke har, som det sikkert er mange bekendt, omfattet forsøgs- og udviklingsarbejde såvel i Ungdomsbyen som på Forsøgscentrets skole. Der har været et nært samarbejde mellem de 2 afdelinger, idet de med forskellige forudsætninger og udviklingsområder gensidigt har kunnet fremme og inspirere det samlede forsøgs- og udviklingsarbejde på Forsøgscentret.

Forsøgscentrets oprettelse og virksomhed

1963 blev jeg ansat som deltidsbeskæftiget fagkonsulent ned den særlige opgave at bistå det af Undervisningsministeren nedsatte udvalg, der havde som opgave at for-

mulere overordnede mål og rammer for et kommende Forsøgscenter for folkeskolens ældste klassetrin.

Min opgave var blandt andet med baggrund i mit arbejde som lærer og psykolog på Emdrupborg Forsøgsskole at medvirke til den fortsatte udformning og virkeliggørelse af ministeriets overordnede planer for denne centralt placerede statsinstitution i den danske folkeskole.

Det nedsatte arbejdsudvalg afsluttede sit arbejde med en betænkning, der blev grundlag for lovforslag om oprettelse af Forsøgscentret. Loven blev vedtaget den 13. maj 1964. Fra 1965 til 1990 har jeg under ansvar over for Undervisningsministeriet og det på Forsøgscentret nedsatte Tilsynsråd i et tæt samarbejde med over 60 velkvalificerede, skiftende medarbejdere, været ansvarlig for, at de af 13. maj 1964 lovmæssigt formulerede overordnede mål blev virkeliggjort i et for folkeskolen nyttigt og velunderbygget forsøgs- og udviklingsarbejde.

For at sikre formidling af det til enhver tid aktuelle forsøgs- og udviklingsarbejde var det vigtigt, at Forsøgscentrets medarbejdere lovmæssigt blev forpligtet til at informere om og stille indvundne erfaringer til rådighed for folkeskoler og lærere ud over landet.

De første formulerede forventninger i 1960'erne til Forsøgscentrets virksomhed var, at det igennem et målrettet arbejde som en innovativ, centralt placeret institution til enhver tid kunne bringe sig 10-15 år forud for udviklingen generelt i folkeskolen og skulle kunne finde frem til nye ideer og synspunkter for undervisningen i folkeskolens ældste klasser. Efter kritisk vurdering skulle der tilrettelægges og gennemføres afgrænsede, velunderbyggede forsøg, hvis resultater senere skulle kunne om sættes i almen skolepraksis.

Gennem sin formidling af indvundne erfaringer, ikke mindst efter kritisk efterprøvning i folkeskoleregi, kunne Forsøgscentrets ledelse og medarbejdere inspirere og bidrage til at skabe en eksperimenterende holdning hos folkeskolens lærere, opmuntre til værdifulde decentraliserede forsøg i folkeskolens ældste klasser, og sammen med erfaringer herfra kunne der ydes bidrag til nye lovinitiativer og reformer. Et tæt samarbejde med erhvervs- og samfundsinstitutioner, et nært kendskab til arbejdet i Folkeskolens Forsøgs- og Udviklingsråd, hvor jeg har været udpeget som medlem fra 1969 til 1990, samt løbende reaktioner fra de mange deltagere på vore kurser i Ungdomsbyen og på Forsøgscentrets Skole, har givet os ideelle muligheder for at pejle os frem til fortsatte, kontinuerlige og relevante ændringer i vort arbejde. Kendskab til psykologisk/pædagogisk forskning, analyse af resultater fra uddannelsesforsøg i ind-og udland, rekommendationer fra internationale organisationer og et nært samarbejde med forsøgsskoler i 8 europæiske lande, har yderligere kunnet være med til at begrunde de regelmæssige fornyelser og justeringer af de overordnede mål for Forsøgscentrets arbejde.

Forsøgscentrets ledelse og medarbejdere har tilstræbt at tilrettelægge forsøgs- og udviklingsarbejdet på en sådan måde, at vi har kunnet placere os som et »laboratorium« i den danske folkeskole.

På Centrets skole, der omfatter 8. 9. 10. skoleår, har vi således været meget omhyggelig med udvælgelse af de 48 forsøgselever i et årligt ansørgemateriale på om-

kring 200 elever fra ca. 35 omliggende kommunale skoler. På grundlag af udtalelser fra de afleverende skoler, en forud nøje fastlagt udtagelsesprocedure og kontrolprøver, har vi søgt at udvælge årgange af elever, der med hensyn til undervisningsmæssige forudsætninger ikke afveg væsentligt fra eleverne i omegnens skoler. På grundlag af nøje fastlagte kriterier for udvælgelse har vi desuden søgt at sikre ensartethed i elevmaterialet fra år til år.

Kendskab til den enkelte elevs forudsætninger på en række væsentlige undervisningsmæssige områder ved starten af 8. klasse, de efterfølgende nøje iagttagelser af elevernes udvikling under varierede forsøgsbetingelser, har tilsigtet at styrke konklusionerne i vort arbejde, at lette overførbarheden og at øge troværdigheden i vor formidling af forsøgsresultater og indvundne erfaringer til kolleger og skoler ud over landet.

Forsøgscentrets virke som et laboratorium for skoleforsøg har også haft den konsekvens, at vi igennem, årene har kunnet rekruttere særdeles velkvalificerede medarbejdere til løsning af aktuelle forsøgsopgaver i en bestemt periode. Konstruktiv fantasi, udpræget ansvarsfølelse og flid og lyst til fortsat at dygtiggøre sig selv gennem det tætte samarbejde om forsøgs- og udviklingsopgaver, har karakteriseret forsøgslærere på Centret, hvoraf de fleste har været udlånt til Forsøgscentret i 5-6 år fra danske kommuner.

Lærere og ledelse på Forsøgscentret har samarbejdet intensivt i et overskueligt undervisningsmilieu, der har muliggjort hurtige omstillinger til nye udviklingsopgaver, når fornyelse og ændringer i vedtagne overordnede mål krævede en fortløbende justering af faglig og/eller tværfaglig undervisning under stadig udvikling.

Ungdomsbyen har ligeledes i mange år fungeret som et landsdækkende udviklingslaboratorium for introduktion af unge »til deres senere tilværelse. »Udvikling af« kurser, og skoling af specialister til varetagelse af denne virksomhed, er sket i et nært samarbejde med repræsentanter for erhvervs- og samfundsinstitutioner og Forsøgscentrets lærere. De udviklede og gennemprøvede kurser samt undervisningsmaterialer er blevet formidlet til brug i organisationer, institutioner, kommuner og på skoler ud over landet.

Arkivets indhold

Under mit arbejde med ordning af arkivet på Forsøgscentret har jeg anset det som en væsentlig opgave, at arkivet blev ordnet og opdelt på en sådan måde, at det vil være muligt for fremtidige forskere med udbytte at kunne analysere,- og om ønsket efterprøve- dele af Centrets forsøgs- og udviklingsarbejde.

Det har derfor været væsentligt at bevare oversigter over inspirerende kildemateriale fra forskellige perioder, nedfældede ideer, kritiske overvejelser, og som en konsekvens heraf de generelle og skiftende overordnede målformuleringer for forsøgs- og udviklingsarbejdet og de deraf afledte generelle og faglige forsøgsbeskrivelser. Interne rapporter, referater af løbende diskussioner om revisioner og justeringer undervejs i forskellige tidsforløb skulle bevares og være tilgængelige ved senere anvendelse af arkivet. Det har under denne synsvinkel også været væsentligt at bevare interne registreringer af elevernes udvikling og de bearbejdede evalueringer, der do-

kumenterer elevernes udbytte. Dertil kommer over 1000 elevers vurderinger af 3 års skolegang og undervisning på Centrets skole under forskellige forsøgsbetingelser og hyppige interne vurderinger i afgrænsede undervisningsforløb.

Arkivet giver endvidere mulighed for at følge de faste kontinuerlige evalueringer af Forsøgscentrets udadvendte og formidlende virksomhed igennem de første 25 år. Reaktionen på vor skriftlige og mundtlige formidling har i høj grad haft indflydelse på prioritering af opgaver, generelt og fagligt i Forsøgscentrets forsøgs- og udviklingsarbejde.

De mange data og udviklingsbeskrivelser kan sammenholdes med de dele af arkivet, der viser, hvor Forsøgscentret hentede inspiration- nationalt og internationalt- til forsøgs- og udviklingsarbejdet. Herved skulle det være muligt at få et overblik over den viden og de strømninger, der var bestemmende for udviklingen på Forsøgscentret, og som naturligvis i høj grad også var bestemmende for udviklingen i folkeskolen. Det vil derfor være af betydning, at potentielle fremtidige forskere har adgang til arkivmaterialer, der giver mulighed for at kontrollere, efterprøve og vurdere det arbejdsgrundlag, som Forsøgscentrets konklusioner og efterfølgende initiativer og formidling har bygget på.

I et videre perspektiv afspejler Forsøgscentrets prioritering af sine opgaver på mange områder en fremadskridende udvikling i folkeskolen generelt i sidste halvdel af det 20. århundrede.

Hvorledes er arkivet på Forsøgscentret opbygget?

Forsøgscentrets arkivalier omfattede i tidsrummet fra 1963-1990 skønsmæssigt ca. 110.000 stk. A4 papir, der kan dokumentere Forsøgscentrets virke de første 25-30 år.

Arkivet er opdelt i 3 hovedgrupper:

1. En afdeling med uddrag af stadsarkitekt Børge Lorentzens private arkiv om Ungdomsbyens tilblivelse 1958-1963.

Vigtige skrivelser er kopieret. De dokumenterer overvejelser og væsentlige korrespondance, og de markante tiltag, som sikrede virkeliggørelse af den Ungdomsby, der skulle indeholde særlige aktiviteter, som kunne bidrage til børns og unges indføring i voksenlivet.

Børge Lorentzens arkiv er bearbejdet til en rapport, der beskriver de mange private initiativer, som var en afgørende inspiration for oprettelsen af det senere statsforsøgscenter.

2. En central afdeling, der omfatter 251 brevordnere med i gennemsnit knap 400 sider pr. enhed. Denne afdeling dokumenterer Forsøgscentrets planlægning, udvikling og virke igennem de første 27 år. Inden for de enkelte kategorier er alle papirer anbragt i datoorden.
3. En afdeling, der omfatter interne og eksterne forsøgsbeskrivelser og rapporter, eksemplariske materialer, oplysende brochurer og andet informationsmateriale. diverse publikationer o.s.v. fordelt på ialt 16 kategorier, opbevaret i 52 arkivkasser.

25 år efter start. Kendte ansigter deltager i Forsøgscentrets jubilæum 1989.

Arkivet er opdelt i 25 overordnede grupper, hvoraf de 14 er underdelt i flere kategorier. Hver hovedgruppe og tilhørende undergrupper er tildelt kodenummer. Arkivets indhold beskrives på 120 A4 sider. Her informeres detaljeret om de pågældende arkivaliers indhold, og det vil være muligt på grundlag heraf at udvælge områder i lokalarkivet, som er relevante i en bestemt sammenhæng.

Der er udarbejdet en summarisk »Nøgle til Forsøgscentrets lokalarkiv«, som anvendes, hvis man vil finde frem til overordnede emner eller områder, det kunne have interesse at fordybe sig i.

Denne nøgle til arkivet skal ses i sammenhæng med de uddybende beskrivelser, der som anført ovenfor kan føre den interesserede detaljeret ind i de enkelte emner eller områder, før afgrænsede studier i arkivet finder sted.

I spørgsmålet om adgang til brug af arkivalier følges reglerne om tilgængelighed i lov om offentlige arkiver af 14. maj 1992.

Oversigt over indholdet i lokalarkivet.

Forsøgscentrrets virke i tiden 1958-1990

01,00,00 Indeholder de for det kommende Forsøgscenter meget væsentlige overvejelser – fra ideplan til konkret og detaljeret udformning af indholdet i de lovmæssigt fastlagte rammer og formål. Forsøgsmæssige erfaringer blev overført fra Emdrupborg Forsøgsskole, og Forsøgscentrrets opgaver blev fastlagt efter grundige drøftelser i landsdækkende lærergrupper og i samarbejde med arbejdsmarkedets organisationer og vigtige institutioner. Planlægningen blev yderligere underbygget af undersøgelser, der afdækkede elevers, læreres og skolars behov for skoleforsøg i 60'erne. Undervisningsministeriets faglige ekspertice og Danmarks Lærerforenings synspunkter på skolens fremtidige udvikling blev inddraget. Det gjaldt ikke kun om at finde frem til en prioritering af Forsøgscentrrets arbejds-mål og deraf afledte forsøgs- og udviklingsopgaver, men også at indrette en fleksibel skolebygning, der kunne være en brugbar ramme, når de aktuelle og kommende forsøg på de ældste klassetrin i skolen skulle sættes i værk.

Konklusioner på de mange drøftelser og forslag er nedfældet i 5 afsluttende rapporter, der blev forelagt og kommenteret i Forsøgscentrrets Tilsynsråd og blev godkendt som den basis, det fremtidige arbejde skulle bygge på.

02,00,00/ Disse dele af arkivet indeholder Forsøgscentrrets korrespondance bl.a.

03,00,00 økonomiske rammer, arbejdsbetingelser og kontakt til ministerium, Lærerforening, skoler og institutioner i ind- og udland.

04,00,00 Beskriver udvikling af det interne arbejde på Forsøgscentret, herunder den kontinuerlige interne dygtiggørelse af forsøgscentrrets medarbejdere, fortløbende opdatering af viden om forskning og udvikling, nationalt og internationalt.

05,00,00 Referater fra møder i Forsøgscentrrets Tilsynsråd 6 gange hvert år.

I Tilsynsrådet beskrev Forsøgscentrrets ledelse og medarbejdere det aktuelle forsøgs- og udviklingsarbejde, ideer, planer, erfaringer, og disse blev kommenteret af Tilsynsrådets medlemmer. Disse kommentarer, der vedrører udvikling i folkeskolen fra 1965/66 til 1989/90, har en særlig interesse, idet medlemmerne i Forsøgscentrrets Tilsynsråd repræsenterede Undervisningsministeriet, arbejdsmarkedsorganisationer, forskningsinstitutioner samt lærer- og forældreorganisationer.

06,00,00 De omfattende referater fra Forsøgscentrrets ugentlige lærerkonferencer er en vigtig del af arkivet. Den beskriver grundlaget for og drøftelser om det generelle og faglige forsøgs- og udviklingsarbejde.

Ny viden og konstaterede behov for fornyelser gav ca. hvert 3. år anledning til opstilling af ændrede formål og mål for forsøgs- og udviklingsarbejdet. Med udgangspunkt i de skiftende målsætninger udformede Forsøgscentret de mange forsøgs- og udviklingsbeskrivelser generelt og i de enkelte fag.

- 08,00,00 Her dokumenteres innovative overvejelser og udvikling af metoder og planer for afgrænsede forsøgs-ogudviklingsarbejder. Skiftende overordnede arbejdsmål og de deraf afledte udviklingsopgaver er beskrevet i de årlige »Arbejdsbeskrivelser« for Forsøgscentret.
- 09,00,00 Forsøgscentrets prioritering af sine opgaver og rapportering bygger i høj grad på de reaktioner, lærerne får fra elever og forældre. Når indvundne erfaringer skal formidles og have en mere generel gyldighed og være overførbare til folkeskolens hverdag, har det været særdeles vigtigt, at elevgrundlaget ikke afviger væsentligt fra elevgrundlaget generelt i folkeskolen.
- For at kunne gennemføre et gedigent forsøgs- og udviklingsarbejde må Forsøgscentrets medarbejdere til enhver tid erhverve sig et velunderbygget kendskab til den enkelte elevs forudsætninger. Denne del af arkivet indeholder registreringer af elevernes forudsætninger ved optagelsen på Forsøgscentrets Skole, udtagelsesprincipper og resultater af anvendte faglige prøver før påbegyndelse af undervisningen på Forsøgscentret. Endvidere findes resultater af interne og eksterne prøver og undersøgelser samt iagttagelser af elevernes udvikling under skiftende forsøgsbetingelser. Afleverende skolers prognoser kan sammenholdes med elevernes skolemæssige udvikling på Forsøgscentrets Skole. Vigtige elevevalueringer er bevaret i forbindelse med udvikling af undervisningen.
- Såvel elevers som forældres forventninger, vurdering af og syn på undervisningen før starten på Forsøgscentret, undervejs i forløbet og ved afslutningen af de 3 år på skolen er bevaret.
- 10,00,00 Her findes beskrivelser af forsøgs- og udviklingsarbejde igennem 25 år i de forskellige fag og samarbejde fagene imellem.
- 11,00,00 Nogle dele af forsøgs- og udviklingsarbejdet har været særligt markant, og i denne afdeling af arkivet er samlet nogle udvalgte materialer, der belyser nogle afgrænsede, tværfaglige udviklingsarbejder.
- 12,00,00 Disse to afsnit indeholder arkivalier, der dokumenterer mange tiltag inden for den personlige vejledning og uddannelsesorientering.
- 13,00,00 Her belyses det vigtige samarbejde med skiftende forældregrupper, bl.a. beskrivelse af forskellige samarbejdsformer og referater fra møder mellem bestyrelser for skolens forældreforening, forældrenævn og Forsøgsskolens ledelse.
- 14,00,00 Denne del af arkivet indeholder et kun delvis bearbejdet, men repræsentativt efterundersøgelsesmateriale, omfattende $\frac{2}{3}$ af samtlige elever udgået fra Forsøgscentrets Skole i tidsrummet 1969-1976.
- 15,00,00 Omfatter dokumentarisk materiale, der belyser den fortsatte udbygning af Ungdomsbyen, beskriver indholdet i og evaluering af de mange elev- og lærerkurser, der er blevet udviklet i et nært samarbejde mellem repræsentanter for forskellige dele af erhvervs- og samfundslivet og Forsøgscentrets lærere. Endvidere dokumenteres den landsdækkende formidling af de samfundsorienterende kurser for elever i folkeskolens ældste klasser.

- 16,00,00 Indeholder oversigter over lærere, der har været ansat og bidraget til det fortsatte forsøgs- og udviklingsarbejde 1963/64-1989/90 i Ungdomsbyen og på Forsøgscentrrets Skole.
- 17,00,00 Årlige opgørelser og kvalitative beskrivelser belyser Forsøgscentrrets formidlende og udadvendte virksomhed igennem 27 år, herunder foredrags- og kursusvirksomhed, landsdækkende konferencer, intern og ekstern rapportering.
- 18,00,00 Disse dele af arkivet belyser Forsøgscentrrets samarbejde med forskningsinstitutioner og skoler i ind-og udland. Endvidere finder der oversigter, der belyser Forsøgscentrrets deltagelse i ministerielle arbejdsudvalg, samt deltagelse i nationale og internationale konferencer og forsøgs- og udviklingsarbejde i flere europæiske lande.
- 23,00,00 Nogle omtaler i dansk og udenlandsk presse, artikler og rapporter, der belyser dele af Forsøgscentrrets virksomhed gennem de første 27 år.
- 24,00,00 En lille del af arkivet er viet til forslag på Finansloven 1983, om nedlæggelse af Forsøgscentret, og de reaktioner, dette affødte.
- 25,00,00 Efter kvalificeret udsagn bør en rektors interne taler bevares for en undrende eftertid, da de siges at bidrage til et alsidigt billede af en institutions indre liv og indirekte kan sige noget om den »ånd«, der forhåbentlig har skabt brugbare produkter og kvalificerede resultater. Dette er hermed gjort.

Jørgen Egedal Poulsen
 Rektor og medarbejder på
 Forsøgscentret.
 1963-1990.